

ผลกระทบตอประเทศไทยและการเมืองระหว่างประเทศ

นับแต่ปัญหาความขัดแย้งในปัญหาชายแดนของกัมพูชาและเวียดนามได้มีความรุนแรงมากขึ้น ตั้งแต่ค.ศ. ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) พฤติกรรมในการเมืองระหว่างประเทศทั้งสองประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ต่างก็เร่งดำเนินการทางการทูตต่อประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อหาเสียงสนับสนุนในกรณีปัญหาชายแดนของตน ทหาที่อื่นไม่เป็นมิตรที่ในอดีตเคยแสดงต่อหลาย ๆ ประเทศได้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งก่อให้เกิดปฏิกิริยาในทางบวกอย่างกว้างขวางแต่ยังจำกัดอยู่เฉพาะด้านความสัมพันธ์กับประเทศทั้งสองโดยตรงเท่านั้น กลุ่มประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน เฝ้าติดตามความเปลี่ยนแปลงในอินโดจีนอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา เพราะเชื่อว่าจะกระทบกระเทือนโดยตรงต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศอาเซียน ประเทศไทยในฐานะประเทศอาเซียนที่เป็น "รัฐคานหัน่า" ที่อยู่ติดต่อกับอินโดจีนก็ยิ่งมีความห่วงกังวลเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะมีปัญหาด้านความมั่นคงแล้ว ประเทศไทยยังเผชิญกับปัญหาผู้ลี้ภัยจากกัมพูชาที่อพยพหลบหนีภัยสงครามออกมาอีกด้วย การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยประเทศไทยจึงค่อนข้างลำบากเพื่อที่จะไม่ให้ถูกดึงเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสงครามและไม่ให้สงครามขยายออกมาถึงประเทศไทย

ปฏิกิริยาแรกของนานาชาติต่อการประกาศเกี่ยวกับสงครามชายแดนกัมพูชา-เวียดนามคือการพยายามไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ประเทศต่าง ๆ จะมีความระมัดระวังและไม่ปรารถนาที่จะทำอะไรที่ผูกมัดตนเองให้เข้าไปแทรกแซง แม้จะเพื่อการไกล่เกลี่ย แต่ทั้งนี้ก็คงจะมีข้อยกเว้นแต่เพียงจีนประเทศเดียวเท่านั้น สงครามครั้งนี้จึงมีความหมายจำกัดอยู่ในระดับหนึ่งสำหรับประเทศทั่ว ๆ ไป หลายประเทศได้มีแถลงการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งหลายฉบับก็ถูกล้อมวลชนของเวียดนามนำไปตีความในทำนองเป็นการสนับสนุน

เวียดนาม ทั้งที่คำแถลงการณ์ที่แท้จริงไม่ได้สนับสนุนเวียดนามในการทำสงคราม แต่สนับสนุนในเรื่องขอเสนอให้เปิดการเจรจาเพื่อยุติสงคราม ซึ่งเป็นเรื่องที่เวียดนามเสนอขึ้นก่อนและกัมพูชาก็แถลงว่าเห็นด้วย แต่ติดขัดอยู่ที่เงื่อนไขที่จะเปิดการเจรจายิ่งสงครามดำเนินไปนานวันก็ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม กัมพูชาเลิกนโยบายปิดประเทศโดยเริ่มส่งคณะผู้แทนเดินทางไปเยือนประเทศต่าง ๆ และพยายามอย่างยิ่งที่จะกระชับความสัมพันธ์กับจีน ส่วนเวียดนามนั้นไม่สามารถรักษาความเป็นกลางในความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตได้อีกต่อไป

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเวียดนามมีแนวโน้มเสื่อมลงมาเรื่อย ๆ ตั้งแต่เริ่มเกิดกรณีพิพาทระหว่างกัมพูชากับเวียดนาม เมื่อกัมพูชาประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนาม จีนแสดงท่าทีที่เห็นชอบด้วยกับกัมพูชา ซึ่งเวียดนามได้ยื่นประท้วงต่อจีน นับแต่นั้นมาก็มีการปะทะกันบ่อยครั้งระหว่างกองกำลังที่ประจำอยู่ตามชายแดน และมีข่าวการเคลื่อนไหวทางการทหารของจีนบริเวณชายแดนติดต่อกับเวียดนามด้วย ต่อมาเดือนมีนาคม ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) ได้เกิดความขัดแย้งใหม่เกี่ยวกับการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่เวียดนามต่อชนกลุ่มน้อยเชื้อสายจีนในเวียดนามภาคใต้ ในเดือนเมษายน ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) เวียดนามประกาศยึดทรัพย์สินของประชาชนเข้าเป็นของรัฐ โดยกล่าวว่าเป็นกระบวนการหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงเวียดนามภาคใต้ให้เป็นระบบสังคมนิยม ผู้ที่ได้รับความกระทบกระเทือนมากที่สุดก็คือชาวจีนที่เป็นพวกพ่อค้าและนักธุรกิจที่มีฐานะดี เวียดนามกล่าวหาว่าจีนยุยงไม่ให้ชาวจีนในเวียดนามให้ความร่วมมือและให้พากันเดินทางกลับจีน ส่วนจีนก็ปฏิเสธข้อกล่าวหาเหล่านั้นพร้อมทั้งกล่าวว่าเวียดนามเป็นผู้บีบบังคับและขับไล่ชาวจีนจากเวียดนามเป็นจำนวนกว่าแสนคนแล้ว ได้ยื่นประท้วงต่อการกระทำดังกล่าวของเวียดนาม เวียดนามตอบโต้ว่า รัฐบาลกัมพูชาปฏิบัติต่อชาวจีนในกัมพูชาเลวร้ายกว่าที่ชาวจีนในเวียดนามได้รับแต่จีนไม่ประท้วงกัมพูชา ในขณะเดียวกัน

จีนพิจารณาลดความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ให้แก่เวียดนามตามข้อตกลงที่เคยทำกันไว้ และยกเลิกทั้งหมดเมื่อต้นเดือนกรกฎาคม ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) ซึ่งเวียดนามกล่าวหาว่าจีนใช้กรณีชาวจีนในเวียดนาม เป็นสาเหตุลดความช่วยเหลือเวียดนามและไปเพิ่มความช่วยเหลือแก่กัมพูชาในการทำสงครามกับเวียดนามแทน นอกจากนั้นยังมีท่าทีอีกหลายประการที่จีนแสดงการสนับสนุนกัมพูชาในความขัดแย้งกับเวียดนาม เพื่อให้เวียดนามตระหนักว่าจีนไม่พึงพอใจท่าทีและนโยบายของเวียดนาม การลดความช่วยเหลือของจีนได้สร้างปัญหาแก่เวียดนามอย่างมากในการดำเนินแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งวางรากฐานด้านอุตสาหกรรมในประเทศ เวียดนามจึงต้องพึ่งความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตมากขึ้น รวมทั้งตัดสินใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออกเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) ซึ่งอาจจะ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จีนยกเลิกความช่วยเหลือแก่เวียดนามโดยสิ้นเชิงเมื่อต้นเดือนกรกฎาคม ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘)

ดูเหมือนว่ากัมพูชาจะมีเพียงจีนเท่านั้นที่สนับสนุนอย่างเต็มที่ในแทบทุกด้าน แต่ก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้กัมพูชารับความช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด กัมพูชาคงใจตั้งแต่แรกที่จะใช้แนวทางของจีนในการพัฒนาประเทศที่มุ่งสร้างการ เกษตร เป็นพื้นฐาน โดยนำมาปรับปรุงให้เข้ากับสถานะของกัมพูชาเอง จึงสามารถที่จะรับความช่วยเหลือตามนโยบายและเงื่อนไขของจีน (ที่ให้พึ่งตนเองให้มากที่สุด) ได้อย่างสะดวก และสำหรับสงครามกับเวียดนาม จีนมีส่วนอย่างมากในการสร้าง "กองทัพสมัยใหม่" ให้แก่กัมพูชา แต่โดยเกียรติภูมิของจีนในฐานะผู้นำประเทศโลกที่สาม และแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่จะไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของประเทศอื่น (อย่างเปิดเผย) จีนจึงไม่เข้าไปมีบทบาททางทหารโดยตรงนอกจากการให้ความช่วยเหลือทางอ้อม การให้กำลังใจ และการสนับสนุนในเวทีการเมืองระหว่างประเทศต่าง ๆ หรือในอีกทัศนะหนึ่ง จีนยังไม่มี ความเข้มแข็งเพียงพอที่จะเข้าไปแทรกแซงในกรณีพิพาทครั้งนี้ เพราะเวียดนาม

ได้รับการส่งเสริมจากสหภาพโซเวียต การเคลื่อนไหวทางทหารของจีนอาจจะส่งผลไม่เพียงแต่กดดันให้เวียดนามถลำลึกเข้าไปอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหภาพโซเวียตมากยิ่งขึ้น แต่อาจจะทำให้สหภาพโซเวียตส่งกองทหาร เขาไปตั้งประจำอยู่ในดินแดนเวียดนามก็ได้ นอกจากนั้น จีนก็ยังไม่แน่ใจว่าสหรัฐอเมริกาจะมีปฏิกิริยาอย่างไร ในฐานะที่เป็นมหาอำนาจหนึ่งในภูมิภาคนี้ รวมทั้งฐานะและกำลังของรัฐบาลพล พต ก็ไม่อาจต้านทานพลังอำนาจของเวียดนามได้เลย ดังนั้น จีนจึงไม่อาจเขาช่วยเหลือรัฐบาลพล พต ได้

สหภาพโซเวียตมีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับเวียดนามมาตั้งแต่สมัยสงครามเวียดนาม เพราะสามารถตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ของเวียดนามได้อย่างเต็มที่ ในที่ประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต ครั้งที่ ๒๕ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม ๑๙๗๖ เลดควนกล่าววว่า ความช่วยเหลืออย่างเต็มกำลังในทุก ๆ ด้านที่มหาศาล มีค่า และมีประสิทธิภาพของสหภาพโซเวียต เป็นส่วนสำคัญยิ่งสำหรับชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเวียดนามใต้ นับแต่ตอนปลายสงครามมาแล้วที่ผู้นำระดับสูงของเวียดนามประกอบด้วยผู้นำแนวทางโซเวียตเป็นส่วนใหญ่^๒ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุความขัดแย้งกับจีนในปัญหาต่าง ๆ เวียดนามมีความจำเป็นในการฟื้นฟูบูรณะประเทศ พร้อม ๆ กับการทำสงครามกับกัมพูชา จึงก้าวเข้าไปอยู่ใน "ค่ายสหภาพโซเวียต" อย่างเต็มที่ การนำเวียดนามเข้าเป็นสมาชิก COMECON และการทำสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือระหว่างเวียดนามกับสหภาพโซเวียตซึ่ง เป็นการสถาปนาความเป็นมิตรทางทหารอย่างเป็นทางการ อาจถือได้ว่าเป็นชัยชนะประการหนึ่งของเวียดนามในการถ่วงดุลย์อำนาจของจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และชัยชนะของสหภาพโซเวียตในการปิดล้อมจีนในทางใต้ การปรับความสัมพันธ์ของจีนกับญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาสร้างความกังวลให้แก่สหภาพโซเวียตว่าประเทศทั้งสามอาจจะร่วมมือกันในการต่อต้านสหภาพโซเวียต การแสวงหาพันธมิตร

^๑ Hammer, "Indochina: Communist but Nonaligned," p.8.

^๒ ฝ่ายต่างประเทศสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ปล้นเขมร, หน้า ๙๓.

ที่จะเป็นฐานที่มั่นในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อที่จะสามารถก้าวเข้ามาเป็นมหาอำนาจหนึ่งของภูมิภาคนี้ และชัคขวางไม่ให้ภูมิภาคนี้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐอเมริกากับจีนโดยสิ้นเชิง เวียดนามจึงสามารถตอบสนองของความต้องการของสหภาพโซเวียตได้อย่างดี ในการกล่าวโจมตีเวียดนามในเวทีการ เมืองระหว่างประเทศ กัมพูชาจึงมักจะรวมสหภาพโซเวียตเข้าไปด้วยเสมอ โดยใช้คำว่า "เวียดนามและมหาอำนาจที่ขอรับการขยายอำนาจ"

สหรัฐอเมริกาได้เฝ้าติดตามสถานการณ์ภายในกัมพูชาอย่างใกล้ชิด ทั้งนี้ ส่วนหนึ่ง เนื่องจากปัญหาในภูมิภาคอื่น โดยเฉพาะตะวันออกกลางและความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต และอีกส่วนหนึ่ง สหรัฐอเมริกาไม่ปรารถนาที่จะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับสงครามในอินโดจีนโดยตรงอีก ความสนใจส่วนใหญ่ของสหรัฐอเมริกาเป็นเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลพล พต มากกว่าการรุกรานของเวียดนาม* ในตอนปลายปี ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) ที่เวียดนามส่งกำลังทหารเข้าไปในกัมพูชาในนามของแนวร่วมประชาชนชาติเพื่อการกู้ชาติกัมพูชา สหรัฐอเมริกาก็ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยใช้มาตรการทางการ เมืองและการทูต เช่น การแถลงตำหนิหรือประณามเวียดนาม การประกาศระงับการเจรจาเกี่ยวกับการปรับความสัมพันธ์ทางการทูตให้เป็นปกติกับเวียดนามตราบเท่าที่เวียดนามยังไม่ถอนกำลังทหารออกจากกัมพูชา และเมื่อรัฐบาลพล พต พ่ายแพ้หลบหนีออกจากพนมเปญไปนั้น สื่อมวลชนของสหรัฐอเมริกาก็แสดงความพอใจที่รัฐบาลพล พต ซึ่งกระทำทารุณกรรมและละเมิดสิทธิมนุษยชนของชาวเขมรถูกโค่นล้มไป แต่ขณะเดียวกันก็เห็นว่าการรุกรานของเวียดนามควรถูกประณาม และได้รับการต่อต้านจากนานาประเทศทั่วโลก พร้อมกับเสนอให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกา

* ในจดหมายของสหรัฐอเมริกาถึงประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๗๘ สหรัฐอเมริกาแสดงความห่วงกังวลต่อความขัดแย้งระหว่างกัมพูชา กับเวียดนาม และยิ่งไปกว่านั้น ก็แสดงความไม่พอใจต่อการที่มีชาววารัฐบาลกัมพูชาละเมิดสิทธิมนุษยชนของชาวเขมรอย่างรุนแรงด้วย.

ดำเนินการทางการทูตโดยไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับโดยตรง

ในฐานะที่สหรัฐอเมริกาว่างตัวเป็นกลางในแง่ที่ไม่พยายามเข้าไปมีบทบาทโดยตรง จึงได้รับการติดต่อในลักษณะที่ตีขึ้นจากเวียดนามทั้งที่เคยมีเรื่องบาดหมางกันอยู่ก่อน ทว่าที่นี่เห็นได้หลังจากที่กัมพูชาปฏิเสธข้อเสนอสันติภาพของเวียดนามในเดือนมิถุนายนแล้ว กล่าวคือในเดือนกรกฎาคม ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามได้แถลงว่าพร้อมที่จะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตเป็นปกติกับสหรัฐอเมริกาโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น^๑ ซึ่งก่อนหน้านั้นเวียดนามยืนยันให้สหรัฐอเมริกาจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามก่อน ดูเหมือนว่าจะเป็นการแรกที่เวียดนามแสดงท่าทีที่อ่อนและปรารถนาความเป็นมิตรจากสหรัฐอเมริกาอย่างมากเช่นนี้ ในเรื่องนี้ กัมพูชาโจมตีว่าเวียดนามเปลี่ยนท่าทีก็เพื่อขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในการโค่นล้มรัฐบาลกัมพูชา และก่อนหน้านั้นกัมพูชาก็ได้โจมตีสหรัฐอเมริกาว่า องค์การสืบราชการลับ (ซี.ไอ.เอ.) ร่วมมือกับเวียดนามวางแผนโค่นล้มรัฐบาลกัมพูชามาแล้ว แต่รัฐบาลกัมพูชาสามารถขัดขวางแผนการดังกล่าวได้สำเร็จ^๒

ผลกระทบโดยตรงของกรณีพิพาทครั้งนี้ในระดับโลกเป็นเพียงการแข่งขันขยายอำนาจของประเทศมหาอำนาจเท่านั้น แต่สำหรับประเทศเล็ก ๆ ทั่วไป ก็จะมีความสำคัญไม่น้อย เพราะคู่อริต่างก็เป็นประเทศสำคัญในขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด เมื่อครั้งที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในปี ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๑๙๗๕) ทั้งสองประเทศได้รับความชื่นชมจากประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความพ่ายแพ้ของจักรวรรดินิยม และก็หวังว่าอินโดจีนจะกลับคืนสู่ความสงบสุขและสันติภาพเสียที แต่เวลาผ่านไปเพียงสองปีก็เกิดสงครามครั้งใหม่ขึ้นอีก กัมพูชาหวังจะได้รับความสนับสนุนจากนานาชาติ จึงได้ประกาศถึงสถานะสงครามโดย "แถลงการณ์ของรัฐบาลกัมพูชา ประชาธิปไตยถึงมิตรประเทศทั่วโลกและใกล้ ทั้งทั้งห้าทวีป และมติมหาชนโลก" ลงวันที่

^๑"บันทึกข่าวต่างประเทศ," สยามจดหมายเหตุ ๓ (๙-๑๓ กรกฎาคม ๒๕๒๑):

^๒เรื่องเดียวกัน., (๒๓-๒๕ มิถุนายน): ๙๑๓.

๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘)^๑ เป็นที่น่าสังเกตุว่ากัมพูชามีไขว่คว้าหาความช่วยเหลือใด ๆ นอกจากขอความช่วยเหลือที่กัมพูชาต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของตนเอง แต่โดยที่เวียดนามได้ดำเนินการทางการทูตไว้ดีกว่ากัมพูชามาก ความรู้สึกของประเทศต่าง ๆ จึงเป็นความไม่แน่ใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แมวว่าจะรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัมพูชา แต่ก็ดูจะไม่มีประเทศใดมีบทบาทในทางสร้างสรรค์แนวทางสันติภาพอย่างแท้จริงขึ้นมา จนกระทั่งรัฐบาลพล พต ถูกโค่นล้มไปจึงมีการประณามเวียดนามอย่างรุนแรง และมีเพียงเวียดนาม สหภาพโซเวียตกับพันธมิตร เท่านั้นที่รับรองรัฐบาลใหม่ของกัมพูชา จึงเท่ากับเป็นการ เริ่มต้นปัญหาใหม่ขึ้นอีกปัญหาหนึ่งในการเมืองโลก

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอินโดจีนปี ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๑๙๗๕) โครงสร้างอำนาจในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยการกำเนิดของสามประเทศอินโดจีนที่ปกครองโดยรัฐบาลคอมมิวนิสต์ ประเทศอาเซียนได้รวมกันแถลงในกฎประชุมประจำปีระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ครั้งที่ ๘ เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๑๙๗๕) ต้อนรับสันติภาพในอินโดจีนและย้ำความปรารถนาที่จะร่วมมือกับประชาชนแห่งอินโดจีนบนพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน การไม่แทรกแซงซึ่งกันและกัน การเคารพในอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน และดำเนินการติดต่อกันด้วยความเสมอภาคและความยุติธรรม โดยหวังว่าความแตกต่างในระบบการเมืองและสังคมจะไม่เป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือระหว่างประเทศอาเซียนกับประเทศในอินโดจีน^๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสิงคโปร์กล่าวว่า "ประเทศในอินโดจีนสามารถเลือกที่จะเป็นคอมมิวนิสต์ได้ แต่เรา (อาเซียน) ก็ควรจะมีสิทธิที่จะไม่เป็นคอมมิวนิสต์ ดังนั้นจงอย่าแทรกแซงเรา"^๓ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกของประเทศอาเซียนโดยส่วนรวมได้อย่างดี

^๑ โปรตตุรายละเอียดยุทธศาสตร์ ข.

^๒

Ministry of Foreign Affairs of Thailand, ASEAN Documents (Bangkok: The Secretariat of the Cabinet Printing Office, June 1978), pp.91-82.

^๓

Hammer, "Indochina: Communist but Nonaligned," p.15.

บทบาทของสหรัฐอเมริกาในสงครามอินโดจีนอันยาวนานได้สร้างความหวาดระแวงให้ฝังลึกลงในจิตใจและความรู้สึกของ เวียดนาม ซึ่งก็มีผลให้सानอยเกิดความไม่แน่ใจในลักษณะท่าทีที่นิยมสันติภาพของประเทศอาเซียน เวียดนามไม่ได้ปฏิเสธแนวความคิดเรื่องการรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของอาเซียน แต่เวียดนามเห็นว่าฐานทัพของสหรัฐอเมริกาที่ยังคงมีอยู่ในดินแดนของประเทศอาเซียนบางประเทศเป็นการคุกคามต่อความมั่นคงของเวียดนาม และเป็นเหตุผลที่เวียดนามกล่าวหาอาเซียนว่าเป็น "ลูกสมุนของสหรัฐอเมริกา" รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซียกล่าวว่า อาเซียนยังคงปรารถนาที่จะเป็นมิตรและให้ความร่วมมือกับเวียดนาม แม้ว่าเวียดนามจะออกแถลงการณ์กล่าวหาอาเซียนเป็นองค์การที่สหรัฐอเมริกาหนุนหลังอยู่ก็ตาม หน้าที่ของอาเซียนคือแสดงให้เห็นว่าอาเซียนไม่ได้เป็นการรวมกลุ่มทางทหาร^๑

แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะปรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสองกลุ่มในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งก็ประสบความสำเร็จเพียงขั้นต้นเท่านั้น แต่ท่าทีที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันก็ยังคงปรากฏอยู่ต่อมา ในปี ๒๕๑๕ (ค.ศ. ๑๙๗๒) ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกลุ่มประเทศทั้งสองเริ่มต้นและขยายกว้างออกไปด้วยดี และการเจรจาสองฝ่ายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการทูตดำเนินต่อไป ซึ่งอาเซียนก็แสดงความหวังไว้ในแถลงการณ์ร่วมเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๕ (ค.ศ. ๑๙๗๒) ว่า การติดต่อสองฝ่ายระหว่างประเทศในภูมิภาคจะช่วยขจัดความขงใจและความเข้าใจผิดซึ่งเป็นอุปสรรคของการติดต่อในระดับกลุ่มประเทศ^๒ แต่กระนั้นเวียดนามก็ยังแสดงสนับสนุนการปฏิวัติรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้าน หนังสือพิมพ์หนานคานกล่าวในปี ๒๕๑๕ (ค.ศ. ๑๙๗๒) นั้นว่า

^๑"บันทึกข่าวต่างประเทศ," สยามจดหมายเหตุ ๒ (๒๒-๒๔ กรกฎาคม ๒๕๒๐) : ๘๓๖.

^๒

Ministry of Foreign Affairs of Thailand, ASEAN Documents, p.98.

ประชาชนของเวียดนามขอสนับสนุนอย่างเต็มที่ต่อการต่อสู้ของประชาชนของ
ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อโค่นล้มเอกราช ประชาธิปไตย
สันติภาพ และความก้าวหน้าของสังคม และเรียกร้องต่อประชาชนแห่งเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ให้เร่งทำการต่อสู้อย่างรุนแรง ซึ่งเป็นโอกาสอันดีที่สุดที่
เคยมีมาในประวัติศาสตร์ร้อยปีที่ผ่านมา ที่จะทำลายอุบายของพวกนักล่า
อาณานิคมแผนใหม่ เล่ห์กลของจักรวรรดินิยมอเมริกันและพวกปฏิกริยา เพื่อ
ที่จะฟื้นฟูเอกราชแห่งชาติและอธิปไตยที่แท้จริงและฟื้นฟูความเป็นเจ้าของ
ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้กลับคืนสู่ประชาชนชาวเอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้

ในปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) ได้เริ่มปรากฏการเปลี่ยนแปลงท่าทีของกัมพูชา
และเวียดนามต่อประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้ว่าเคยมีการติดต่อกัน
มาบ้างแล้ว แต่ในช่วงครึ่งหลังของปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) เป็นต้นมา มีความ
กระตือรือร้นมากขึ้นรวมทั้งแสดงท่าทีรับรองอาเซียนว่าเป็นองค์การความร่วมมือทาง
เศรษฐกิจและสังคมส่วนภูมิภาคอย่างแท้จริง

กัมพูชามีนโยบายปิดประเทศและวางเฉยต่ออาเซียนตลอดมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๘
(ค.ศ. ๑๙๗๕) ทั้งที่อาเซียนได้ออกแถลงการณ์ร่วมรับรองรัฐบาลใหม่ของกัมพูชาเมื่อ
เดือนเมษายน ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๑๙๗๕) แต่ในครั้งนี้นักกัมพูชาแสดงความสนใจที่จะปรับ
ความสัมพันธ์กับไทยและก็ได้แผ้วถางถึงประเทศอาเซียนอื่น ๆ ด้วย^๒ กัมพูชาพยายาม
ส่งคณะผู้แทนเดินทางเยือนประเทศต่าง ๆ เพื่อให้มีการติดต่อกันมากขึ้น รวมทั้งหาทาง
ปรับความสัมพันธ์กับต่าง ๆ มาตั้งแต่ต้นปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการ
ยุตินโยบายปิดประเทศ รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายกิจการต่างประเทศของกัมพูชาเดินทาง

^๑ Hammer, "Indochina: Communist but Nonaligned," p.15.

^๒

Richardson, "How the Five See Indochina," pp.7-8.

เยือนประเทศในเอเชียหลายประเทศเมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) และ
 คณะผู้แทนทางการค้าก็เดินทางติดต่อซื้อสินค้าจากหลายประเทศ^๑ นอกจากนั้น กัมพูชา
 ยังใช้วิธีอื่น ๆ อีกด้วย เช่น เอียง ซารี ในฐานะรองนายกรัฐมนตรีฝ่ายกิจการ
 ต่างประเทศส่งสาส์นผ่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยไปยังรัฐมนตรี
 ว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซียเกี่ยวกับการสถาปนาความสัมพันธ์ทาง
 การทูตเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘)^๒

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จะปรากฏชัดในปีต่อมาที่สงครามกับ
 เวียดนามมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เอียง ซารี รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายกิจการ
 ต่างประเทศกล่าวในงานเลี้ยงรับรองรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย
 ที่พนมเปญเมื่อปลายเดือนมกราคม ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) ว่า ถ้ากัมพูชาปราศจาก
 ความสงบสุขและความมั่นคงปลอดภัยอันเนื่องมาจากการกระทำใด ๆ ที่เป็นการรุกราน
 ขยายดินแดนและเป็นการแทรกแซงแล้ว ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคก็ย่อมจะไม่มีสันติภาพ
 และความมั่นคงปลอดภัยเช่นกัน^๓ กัมพูชาพยายามชักจูงให้ไทยตระหนักว่าสงครามกับ
 เวียดนามครั้งนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องของอินโดจีนเท่านั้น แต่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้ง
 ภูมิภาคมีส่วนได้ส่วนเสียในการแสดงถึงความแน่วแน่ที่จะต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของ
 กัมพูชาและต่อต้านการรุกรานของเวียดนาม การแสดงท่าทีโอนอ่อนและการเปลี่ยนแปลง
 นโยบายครั้งนี้ นอกจากจะชี้ว่าเวียดนามกำลังคุกคามสันติภาพและความมั่นคงของ
 ส่วนรวมแล้ว ยังต้องการชี้แจงว่ารัฐบาลปัจจุบันของกัมพูชามีคุณค่าเพียงพอที่จะได้รับ
 การรับรองและสนับสนุนแทนที่จะถูกเปลี่ยนเป็นรัฐบาลใหม่ที่นิยมเวียดนาม ในส่วนที่

^๑"Foreign Visits by Ieng Sary-Establishment of State Trading Company," Keesing's Contemporary Archives XXIV (February 3, 1978): 28807.

^๒"บันทึกข่าวต่างประเทศ," สยามจดหมายเหตุ ๓ (๒๔ กุมภาพันธ์-๒ มีนาคม ๒๕๒๑): ๒๓๗.

^๓Richard Nations, "Thailand Braves the Border Minefield," Far Eastern Economic Review 99 (February 10, 1978): 10.

เกี่ยวกับประเทศไทยนั้น กัมพูชาที่ต้องการที่จะเร่งดำเนินการทางการทูตเพื่อปรับความสัมพันธ์กับไทยและยุติปัญหาการปะทะตามชายแดนระหว่างกัน เพราะเป็นกังวลเกี่ยวกับการคุกคามด้วยกองกำลังขนาดใหญ่ของ เวียดนามในทางตะวันออกมากกว่า รวมทั้งหวังว่าจะเป็น การป้องกัน การคุกคามในลักษณะเดียวกับ เวียดนามซึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากไทย ในเรื่องนี้อาจจะเป็นผลจากความรู้สึกหวาดระแวงจากอดีตที่เคยมีการคุกคามจากไทย และ เวียดนามซึ่งเป็นเพื่อนบ้านที่มีขนาดใหญ่กว่ากัมพูชาด้วยกันทั้งคู่ กัมพูชาตระหนักดีว่าไม่อาจทำสงครามสองด้านในขณะเดียวกัน และความรู้สึกจากอดีตอีกเช่นกันที่สนับสนุนให้ผู้นำกัมพูชาหวาดระแวง เวียดนามมากกว่าไทย กัมพูชาจึงมีเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงนโยบายครั้งนี้อยู่ที่ไทยเป็นสำคัญและก็แสดงเจตนาอย่างชัดเจนว่าต้องการให้ไทยเป็นเสมือน "สะพาน" ที่จะช่วยเผยแพร่ความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยของกัมพูชาไปสู่ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศอาเซียนอื่น ๆ^๑

ในช่วงปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญหลายประการที่ผลักดันให้แนวนโยบายของ เวียดนามก้าวไปสู่การพยายามปรับความสัมพันธ์กับประเทศอาเซียนให้เป็นปกติ ประการแรกคือ ปัญหาจากกัมพูชาเนื่องจากเกิดการต่อสู้ทางการเมืองภายในกัมพูชา รัฐบาลพล พตกวาดล้างกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ที่โคจรร่วมกันพยายามก่อการรัฐประหาร เมื่อต้นปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) กลุ่มสำคัญคือสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่นิยม เวียดนาม ภายในพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาจึงปราศจากเสียงสนับสนุนการพยายามรักษาความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับ เวียดนาม คงเหลือแต่พวกชาตินิยมหัวรุนแรงที่มีความเกลียดชังและไม่เป็นมิตรกับ เวียดนามและต่อมาพวกนี้ก็รื้อฟื้นปัญหาชายแดนขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งและทำให้ขยายตัวออกไปอย่างรุนแรง ประการที่สองคือ ปัญหาจากจีน ตั้งแต่กลางปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) ที่ เวียดนามเริ่มปรับระบบเศรษฐกิจของ เวียดนามภาคใต้ให้เป็นสังคมนิยมแบบเดียวกับภาคเหนือ จีนไม่พอใจการปฏิบัติของ เวียดนามค่อนข้างน้อย เชื่อสายจีนใน เวียดนาม และ เวียดนามก็กล่าวหาว่าจีนยุยงให้

^๑ Ibid.

ชาวจีนในเวียดนามไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลเวียดนามและอพยพออกนอกเวียดนามไป
 นอกจากนั้นก็เกิดปัญหาพิพาทชายแดนระหว่างกัน จีนตัดความช่วยเหลือที่ให้แก่เวียดนาม
 ทั้งหมด ไม่ช่วยไกล่เกลี่ยปัญหาระหว่างกัมพูชากับเวียดนาม และยังเพิ่มความช่วยเหลือ
 ทางทหารแก่กัมพูชา ซึ่งเวียดนามเห็นว่าเป็นการคุกคามเวียดนามโดยตรง ประการที่
 สามคือ ความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต เมื่อจีนเริ่มพิจารณาลดความช่วยเหลือเวียดนาม
 ในตอนกลางปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) นั้น สหภาพโซเวียตได้ชักนำเวียดนามเข้าเป็น
 สมาชิก COMECON และหลังจากนั้นจีนก็ตัดความช่วยเหลือเวียดนามทั้งหมด ทำให้
 เวียดนามประสบความเดือดร้อนอย่างหนักในการพัฒนาประเทศ จึงต้องหันไปพึ่ง
 สหภาพโซเวียตมากขึ้นด้วย ต่อมาปลายปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) เวียดนามก็ทำ
 สนธิสัญญามิตรภาพและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันกับสหภาพโซเวียต ซึ่งได้รับการ
 วิพากษ์วิจารณ์มากว่าเป็นสนธิสัญญาทางการทหารที่เตรียมไว้สำหรับป้องกันแทรกแซง
 จากต่างประเทศ เมื่อเวียดนามทำสงครามเต็มขั้นกับกัมพูชาเพื่อโค่นล้มรัฐบาลพล พต
 โดยเฉพาะจากจีนซึ่งมีการเคลื่อนไหวทางทหารอยู่ตามชายแดนติดต่อกับเวียดนามตั้งแต่
 สงครามกับกัมพูชาเริ่มมีความรุนแรงมากขึ้นในปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) และประการ
 สุดท้าย เวียดนามมีความกังวลต่อท่าทีของประเทศอาเซียน ซึ่งแสดงอย่างชัดเจนถึง
 ความหวาดระแวง เวียดนามในฐานะที่เป็นประเทศคอมมิวนิสต์ที่มีศักยภาพที่จะทำสงคราม
 เพื่อขยายอำนาจและเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ออกไปยังประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค
 เวียดนามเกรงว่าประเทศอาเซียนเห็นว่าการปฏิบัติการทางทหารของเวียดนามต่อ
 กัมพูชา เป็นการดำเนินการขั้นแรกของการขยายอำนาจของเวียดนามในเอเชียตะวันออกเฉียง
 ใต้ ซึ่งเป็นการคุกคามความมั่นคงปลอดภัยของประเทศอาเซียนเหล่านั้นโดยตรง
 ความสัมพันธ์ที่ยังไม่คอยดีระหว่างเวียดนามกับประเทศอาเซียนอาจนำไปสู่การ
 เผชิญหน้าระหว่างกันได้ เวียดนามจึงต้องเร่งปรับความสัมพันธ์ให้เป็นปกติ พร้อม ๆ
 กับแสดงท่าทีที่รักและไฝ่ฝันในสันติภาพ บรรดาผู้นำภูมิภาคนี้มีสันติภาพและความมั่นคง
 และประเทศต่าง ๆ อยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในระบบเศรษฐกิจ
 สังคม และการเมือง เพื่อไม่ให้ประเทศอาเซียนเข้าไปแทรกแซงในสงครามระหว่าง
 กัมพูชากับเวียดนาม

เวียดนามจึงได้เปลี่ยนท่าทีมาสนับสนุนอนุกรรมการของอาเซียน ทั้งที่ในเดือนสิงหาคม ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) เวียดนามปฏิเสธที่จะรับเชิญให้เข้าร่วมในพิธีเปิดการประชุมสุดยอดของประเทศอาเซียนครั้งที่ ๒ ที่กัวดาลัมเปอร์ โดยอ้างว่าเวียดนามยังมิได้รับรองอาเซียน แมว่าจะมีความสัมพันธ์กับประเทศอาเซียนบางประเทศก็ตาม^๑ ต่อมาเมื่อต้นเดือนมกราคม ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามแถลงว่า เวียดนามพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หากกลุ่มประเทศอาเซียนจะได้มีการปรับปรุงบางประการ เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ในภูมิภาค^๒ เพื่อนำมาซึ่งความร่วมมือส่วนภูมิภาคเพื่อสันติภาพ อีสรภาพ และความเป็นกลางอย่างแท้จริงในภูมิภาคนี้ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามกล่าวเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนกรกฎาคม ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) ว่า เวียดนามมีความเห็นพ้องกับแนวความคิดของอาเซียนที่ต้องการให้อาณาบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตสันติภาพโดยไม่ต้องการให้มีการแทรกแซงจากประเทศอื่น แต่เสนอให้เปลี่ยนถ้อยคำของอาเซียนที่ว่า "เขตสันติภาพ อีสรภาพ และความเป็นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" โดยให้ใช้คำว่า เอกราช แทนคำว่า อีสรภาพ นายกรัฐมนตรีฟามวันคองกล่าวในระหว่างการตระเวนเยือนประเทศอาเซียนเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) ว่า สายตาของเวียดนามที่มีต่ออาเซียนเปลี่ยนไปเพราะสถานการณ์ของโลกและในภูมิภาคเปลี่ยนไป^๓ สิ่งเหล่านี้แสดงอย่างชัดเจนถึงความไม่แน่ใจที่เกิดขึ้นว่า เวียดนามได้เปลี่ยนท่าทีต่ออาเซียนอย่างตรงกันข้าม และก็ได้รับการตอบสนองจากอาเซียนอย่างดี

^๑"การประชุมสุดยอดระดับประมุขรัฐบาลของประเทศอาเซียนครั้งที่ ๒," สยามจดหมายเหตุ ๒ (๕-๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๐): ๘๘๑.

^๒"บันทึกข่าวต่างประเทศ," สยามจดหมายเหตุ ๓ (๘-๑๒ มกราคม ๒๕๒๑):

๘๑

^๓"เวียดนาม-อาเซียน : อนาคตที่อยู่ไกลเกินเอื้อม," สยามรัฐศัพท์ปริทัศน์ ๒๕ (๑ ตุลาคม ๒๕๒๑): ๑๖.

ประเทศไทยเป็นสมาชิกอาเซียนที่ตั้งอยู่ในกลจักรคึกคักกับอินโดจีนมากที่สุด จึงอยู่ในฐานะศูนย์กลางและตัวแทนของอาเซียนในปัญหาอินโดจีนไปโดยปริยาย ความมั่นคงปลอดภัยของประเทศไทยได้รับการยอมรับจากประเทศอื่น ๆ ว่ามีความสำคัญต่อความมั่นคงปลอดภัยของอาเซียนโดยส่วนรวมควย ในการเปลี่ยนท่าทีของกัมพูชาและเวียดนามจึงมองเห็นได้อย่างชัดเจนในการดำเนินนโยบายต่อประเทศไทย และให้ประเทศไทยเป็น "สะพาน" ไปยังสมาชิกอาเซียนอื่น ๆ โดยเฉพาะในช่วงครึ่งหลังของปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) เป็นต้นมา ทั้งที่ประเทศไทยมีการปฏิวัติเปลี่ยนรัฐบาลเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) ก็ตาม^๑

ประเทศไทยเป็นประเทศแรกในกลุ่มอาเซียนที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกัมพูชาประชาธิปไตยเมื่อปี ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๑๙๗๕) แต่ก็มีปัญหาพิพาทตามชายแดนอยู่เสมอ ความสัมพันธ์จึงไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร จนกระทั่งในเดือนกันยายน-ตุลาคม ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยได้พบปะกับรองนายกรัฐมนตรีฝ่ายกิจการต่างประเทศกัมพูชาในโอกาสที่ไปร่วมประชุมสมัชชาสหประชาชาติที่นิวยอร์ก และได้มีการเจรจาเกี่ยวกับการรื้อฟื้นความสัมพันธ์กัน วิษณุ กัมพูชาแถลงเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) เกี่ยวกับการเจรจากรังนี้ว่า กัมพูชาต้องการพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศไทยหลังจากที่หยุดชะงักไปประมาณ ๘ เดือน และเกิดการปะทะกันตามชายแดนกว่า ๘๖ ครั้ง การพบปะครั้งนี้ทั้งสองฝ่ายได้ทบทวนความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างกัน กัมพูชาเชื่อว่าบรรยากาศระหว่างประเทศทั้งสองจะดีขึ้นเรื่อย ๆ ภายหลังการปฏิวัติในประเทศไทย ซึ่งพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

^๑ น่าจะแสดงว่าการปฏิวัติไม่ได้เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนนโยบายของประเทศไทยทั้งสอง แต่เป็นปัจจัยสนับสนุนให้สามารถเปลี่ยนได้สะดวกเร็วขึ้น เพราะรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร มีท่าทีต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ในขณะที่รัฐบาลใหม่เป็นเช่นอย่างหนักแน่นที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่ปรารถนาจะเป็นมิตรกับประเทศไทย โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งก็สอดคล้องกับความต้องการของกัมพูชาและเวียดนาม

เลขาธิการคณะปฏิวัติได้แสดงท่าทีว่าประเทศไทยพร้อมที่จะเป็นมิตรกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ วันที่ ๓๐ มกราคม-๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) กัมพูชาเชิญรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยไปเยือนอย่างเป็นทางการ รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายกิจการต่างประเทศกัมพูชาได้กล่าวสนับสนุนในเรื่องการสถาปนาเขตสันติภาพและความเป็นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แนวโน้มทั่วไปของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาดีขึ้น แม้ว่าจะยังมีการปะทะตามพรมแดนอยู่อีก รัฐบาลทั้งสองพยายามไม่กล่าวหาอีก โดยไปกล่าวหา "ฝ่ายที่สาม" แทน เช่น วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) นายกรัฐมนตรีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แถลงถึงกรณีราษฎรไทยถูกกวาดต้อนเข้าไปในกัมพูชาว่าเป็นการกระทำของผู้ก่อการร้ายไทยที่หลบซ่อนอยู่ในกัมพูชา^๑ วันที่ ๑๔-๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) รองนายกรัฐมนตรีฝ่ายกิจการต่างประเทศกัมพูชาเดินทางเยือนประเทศไทยเพื่อเจรจาเกี่ยวกับปัญหาชายแดนและเรื่องการค้าต่อทางการค้า และได้มีการตกลงกันว่าจะเร่งดำเนินการเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตระหว่างกันโดยเร็วที่สุด^๒ แต่กระบวนการดังกล่าวยังไม่บรรลุผลสมบูรณ์เมื่อรัฐบาลพล พต พายแพ้และหลบหนีออกจากพนมเปญไปเมื่อต้นปี ๒๕๒๒ (ค.ศ. ๑๙๗๙)

ฝ่ายเวียดนามก็ได้มีการพบปะเจรจาระหว่างผู้แทนของประเทศไทยกับเวียดนามที่นิวยอร์กในปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) เช่นกัน และตกลงกันว่าจะมีการเจรจาเป็นขั้นตอนเพื่อแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตกันโดยเร็ว^๓ หลังจากนั้นก็ได้มีการเจรจาในระดับเอกอัครราชทูตที่เวียงจันทน์อีกหลายครั้ง จนกระทั่งมีแถลงการณ์ร่วม

^๑"การฟื้นฟูสัมพันธภาพกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย," สยามจดหมายเหตุ ๓ (๒๗ มกราคม-๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒): ๑๑๓-๑๑๖.

^๒"สถานการณ์ชายแดนไทย-กัมพูชา," ในเรื่องเดียวกัน, (๓-๘ มีนาคม): ๒๕๗-๒๕๘.

^๓"รองนายกรัฐมนตรีกัมพูชาเยือนประเทศไทย," ในเรื่องเดียวกัน, (๑๔-๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๑): ๗๙๑-๗๙๔.

^๔"ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน," หน้า ๑๑๘๘-๑๑๘๙.

วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) ว่าจะเร่งปรับความสัมพันธ์ให้เข้าสู่สภาพปกติ นับแต่นั้นมา เวียดนามกับประเทศไทยก็ได้แลกเปลี่ยนคณะผู้แทนเดินทางไปเยือนกันอีกหลายคณะ ซึ่งผู้แทนเวียดนามทุกคณะได้ย้ำถึงความตั้งใจของเวียดนามที่ต้องการเห็นสันติภาพในภูมิภาคนี้และประเทศต่าง ๆ อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข สามารถทำความตกลงร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ ได้หลายประการ และสามารถเปิดสถานเอกอัครราชทูตระหว่างกันได้สำเร็จเมื่อต้นปี ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘)

ในตอนกลางปี ๑๙๗๘ ประเทศไทยได้กลายเป็นศูนย์กลางความสนใจของนานาชาติ โดยเฉพาะประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีพิพาทอินโดจีน^๒ บุคคลสำคัญ ๆ ของหลายประเทศเดินทางมาเยือนประเทศไทยไม่ขาดระยะ ทั้งจากเวียดนาม กัมพูชา จีน สหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกา และประเทศอาเซียนอื่น ๆ การรุดทางการทุกครั้งสำคัญที่สุดเห็นจะได้แก่การเยือนของนายกรัฐมนตรีฟามวันดง และของรองนายกรัฐมนตรี เค็ง เตียวผิง

ฟามวันดง เดินทางเยือนประเทศไทยระหว่างวันที่ ๖-๑๐ กันยายน ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) เป็นประเทศแรกในการตระเวนเยือนประเทศอาเซียน ซึ่งคำแถลงของเวียดนามกล่าวว่า "เป็นการเยือนเพื่อมิตรภาพ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะกระชับมิตรภาพและความร่วมมือระยะยาว"^๓ แถลงการณ์ร่วมลงวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) ได้กล่าวตอนหนึ่งว่า

^๑"การฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างไทยกับเวียดนาม," สยามจดหมายเหตุ ๒ (๒-๔ ธันวาคม ๒๕๒๐) : ๑๓๖๓-๑๓๖๔.

^๒"สงครามการทูต : ถนนทุกสายมุ่งสู่กรุงเทพฯ," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒๒ ตุลาคม ๒๕๒๑) : ๔-๖.

^๓ฝ่ายต่างประเทศสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ปล้นเขมร, หน้า ๑๕๔.

นายกรัฐมนตรีทั้งสองรับทราบด้วยความยินดีว่า การมาเยือนราชอาณาจักรไทยของนายกรัฐมนตรีฟามวันกงแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมีความสำคัญยิ่งและประสบความสำเร็จในการวางรากฐานสำหรับมิตรอันยั่งยืนและความร่วมมือระหว่างกัน และสำหรับความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามและราชอาณาจักรไทย^๑

ในการเยือนครั้งนี้ ฟามวันกงได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้ง "เขตสันติภาพ เอกราช เสรีภาพ และความเป็นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" มาเสนอใหญ่หน้าประเทศอาเซียนพิจารณาด้วย โดยเป็นการประสานแนวความคิดดั้งเดิมของอาเซียนกับแนวความคิดของเวียดนามที่ว่า "เขตสันติภาพ เอกราชที่แท้จริง และความเป็นกลาง" นอกจากนี้ยังได้ให้คำมั่นแก่ผู้นำประเทศอาเซียนด้วยว่า เวียดนามจะไม่ให้การสนับสนุนแกพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศเหล่านี้^๒ ซึ่งเป็นท่าทีที่เวียดนามไม่เคยมีมาก่อน ทั้งนี้ก็เพื่อปูทางสำหรับชักจูงให้อาเซียนวางตัวเป็นกลางในกรณีพิพาทอินโดจีนซึ่งจะต้องมีการไขกั้วตั้งเข้าแก้ปัญหา และต่อมาอีกไม่นานก็มีประกาศจัดตั้งแนวร่วมประชาชาติเพื่อการกู้ชาติกัมพูชา โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะโค่นล้มรัฐบาลพล พต และเวียดนามก็แสดงความสนับสนุนรวมทั้งให้ความสะดวกในด้านการศึกษาของฝ่ายแนวร่วมด้วย อย่างไรก็ตาม เวียดนามประสบความสำเร็จอย่างมากในการให้ประเทศอาเซียนยอมรับว่า เวียดนามปรารถนาสันติภาพและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติอย่างแท้จริง

^๑"นายกรัฐมนตรีเวียดนามเยือนไทย," สยามจดหมายเหตุ ๓ (๘-๑๔ กันยายน ๒๕๒๑) : ๑๐๑๓-๑๐๑๔.

^๒"การแข่งขันทางการทูตในเอเชีย," ในเรื่องเดียวกัน, (๘-๑๔ ธันวาคม ๒๕๒๑) : ๑๓๘๒-๑๓๘๔.

แต่กระนั้นประเทศอาเซียนก็ยังไม่คลายความหวาดระแวง เวียดนามเสียที่เดียว จึงปฏิเสธที่จะร่วมจัดทำสนธิสัญญามิตรภาพและการไม่รุกรานกัน ที่เวียดนามเสนอขึ้นมา^๑

ส่วนเคิ่ง เสี่ยวผิง เดินทางเยือนประเทศไทยระหว่างวันที่ ๕-๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) "เพื่อกระชับและพัฒนามิตรภาพที่มีมาช้านานระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ และความร่วมมือระหว่างรัฐบาลให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น"^๒ เคิ่ง เสี่ยวผิงได้ให้สัมภาษณ์ครั้งหนึ่งว่า

จีนสนับสนุนตลอดมาตามความคิดเห็นของอาเซียนที่ให้ภูมิภาคนี้เป็น เขตสันติภาพ และความเป็นกลาง เพราะฉะนั้นจีนจึงเห็นควยที่ประเทศอาเซียนได้ยื่นหยักเพื่อความสามัคคี ซึ่งจะ เป็นผลดีต่อการพิทักษ์สันติภาพในเขตเอเชีย . . . การลงนามในสนธิสัญญาความร่วมมือระหว่างสหภาพโซเวียตกับเวียดนาม เป็นการปิดล้อมจีน และจะมีผลกระทบต่อเอเชียและแปซิฟิก คุณคามสันติภาพในเขตดังกล่าวจึงขอให้ช่วยกันติดตามพฤติกรรมอย่างใกล้ชิด^๓

ความจริงจีนมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชารายใต้การปกครองของรัฐบาลพล พต มาตั้งแต่ต้น โดยการสนับสนุนอย่างเต็มที่ต่อการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของไทยกับกัมพูชาในปี ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๑๙๗๕)^๔ ในฐานะที่เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือเกือบทั้งหมดที่กัมพูชาได้รับจากต่างประเทศ จีนคงจะมีส่วนอยู่ไม่น้อยในการเปลี่ยนท่าทีต่อไทยเมื่อปลายปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) แมว่าในการเยือนประเทศไทยครั้งนี้ฝ่ายจีนจะไม่ได้ขอให้ไทยสนับสนุนกัมพูชา แต่การแสดงท่าทีที่ต่อต้านเวียดนาม ก็ชี้ให้เห็นความรู้สึกของจีนได้ว่าเห็นเวียดนามเป็นฝ่ายที่กระทำผิดและมีนโยบายก้าวร้าว คุณคามสันติภาพและความมั่นคงของ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘๘.

^๒ "รองนายกรัฐมนตรีสาธารณรัฐประชาชนจีนเยือนไทย," ในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๔๐.

^๔ Richard Nations, "Thailand Braves the Border Minefield," p.11.

นโยบายทั่วไปของไทยในกรณีสงครามชายแดนกัมพูชากับ เวียดนามครั้งนี้คือการวางตัวเป็นกลาง โดยถือว่าเป็นเรื่องในประเทศทั้งสองจะตกลงแก้ปัญหาตนเอง แต่ความใกล้ชิดกับเหตุการณ์ก่อให้เกิดความกังวลใจอยู่มาก เพราะความรุนแรงที่เพิ่มมากขึ้นอาจจะขยายตัวมากระทบประเทศไทยได้ต่อไป ในขณะที่สงครามยังจำกัดอยู่บริเวณชายแดนประเทศทั้งสอง ไทยก็สามารถรักษาความเป็นกลางได้อย่างเคร่งครัด และสามารถแสวงประโยชน์ในลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศทั้งสองพร้อม ๆ กันโดยไม่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาพิพาทนั้น แต่เมื่อสงครามขยายตัวไปทั่วกัมพูชาเมื่อปลายปี ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) ถึงต้นปี ๒๕๒๒ (ค.ศ. ๑๙๗๙) แม้ว่าไทยจะยังคงประกาศว่าจะ เป็นกลาง ก็ต้องเริ่มมีบทบาทในเวทีการเมืองระหว่างประเทศเพื่อหาทางยับยั้งและป้องกันไม่ให้อาเซียนขยายตัวเข้ามาในประเทศไทย จึงร่วมมือกับประเทศอาเซียนอื่น ๆ อย่างเห็นยวแน่นอน แสดงการต่อต้านการรุกรานที่จะเกิดขึ้นต่อประเทศไทย ซึ่งก่อให้เกิดเสียงวิจารณ์แนวโน้มของอาเซียนว่ากำลังถูกกดดันให้เอนเอียงไปสู่การร่วมมือทางทหาร อย่างไรก็ตาม การสนับสนุนอย่างแข็งขันของนานาชาติต่อท่าทีของอาเซียนและประเทศไทยได้สร้างความมั่นใจให้แก่อาเซียนและประเทศไทยมากขึ้นในการดำเนินนโยบายเป็นกลางต่อไป

ท่าทีที่เปลี่ยนแปลงไปของกัมพูชาและเวียดนามในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ อาจจะมีสาเหตุต่าง ๆ ประกอบกันมากมาย แต่โดยที่ถือในร่างจัตวาเวลาที่ตรงกับ การขยายตัวของกรณีพิพาทชายแดนระหว่างกันอย่างเห็นได้ชัด รวมทั้งมีปัจจัยหลายประการที่แสดงความเกี่ยวพันระหว่างปัญหาชายแดนกับการเปลี่ยนแปลงท่าทีดังกล่าว ทำให้ น่าจะสรุปได้ว่า สถานะสงครามนี้เป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงท่าทีของกัมพูชาและเวียดนามในการเมืองระหว่างประเทศ ความก้าวร้าวที่เคยแสดงต่อหลาย ๆ ประเทศได้หมดไป และถูกแทนที่ด้วยท่าทีอันสุภาพ รักสันติ และปรารถนาความสัมพันธ์อันดีกับทุกประเทศโดยไม่จำกัดระยะเวลาการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม

โดยที่ปัญหานี้มีส่วนเกี่ยวพันกับการแข่งขันอิทธิพลของมหาอำนาจ คือ จีนกับ สหภาพโซเวียตมาตั้งแต่ต้น ผลกระทบในการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญจึงมีต่อ มหาอำนาจทั้งสองในด้านการระบายความขัดแย้งระหว่างกันออกมาในสงครามจำกัดเขต ที่ทำโดยตัวแทนครั้งนี้ และผลก็ปรากฏว่า จีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในด้านการรบ สหภาพโซเวียต โดยผ่านทาง เวียดนามสามารถขยายอิทธิพลเข้าไปครอบงำกัมพูชาได้สำเร็จ แม้จะยังมี ปัญหาการก่อกวนของกลุ่มพล พต อยู่บ้างก็ตาม แต่ในทางการเมืองระหว่างประเทศ อาจจะเรียกได้ว่าจีนกับกัมพูชาได้รับชัยชนะที่สามารถเรียกร้องความเห็นอกเห็นใจจาก นานาชาติได้อย่างมาก ซึ่งทำให้เวียดนามถูกประณามอย่างรุนแรง สำหรับประเทศ อื่นทั่ว ๆ ไปก็ไต่แต่เผ่ามองอยู่ห่าง ๆ โดยไม่พยายามเข้าแทรกแซง อาจจะมีแต่ กลุ่มประเทศอาเซียนที่ติดตามความเคลื่อนไหวต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดเพราะเป็นสงคราม ที่เกิดขึ้นใกล้ตัว แต่ก็ไม่ได้เข้าไปแทรกแซง เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ คงวางตัวเป็น กลางและปล่อยให้คูพิพาทหาทางยุติข้อขัดแย้งกันเอง อาจจะเพราะไม่คาดคิดว่า เวียดนามจะส่งกำลังทหารเข้าไปยึดอำนาจในกัมพูชาโดยตรง ซึ่งนับว่าเป็นความสำเร็จ ของเวียดนามที่สามารถทำให้ประเทศอาเซียนเชื่อในความรักสันติของเวียดนามได้

บทสรุป

สงครามระหว่างกัมพูชากับเวียดนามในปี ๒๕๒๐-๒๕๒๒ (ค.ศ. ๑๙๗๗-๑๙๗๙) เป็นผลของการขยายตัวของกรณีพิพาทระหว่างรัฐบาลคอมมิวนิสต์ของกัมพูชา กับเวียดนามที่เริ่มปรากฏตั้งแต่ปี ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๑๙๗๕) ประวัติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองรวมทั้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์ของประเทศทั้งสอง ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสงครามครั้งนี้มีความสัมพันธ์กับรูปแบบความสัมพันธ์ในอดีตและความ เป็นศัตรูอย่างลึกซึ้งระหว่างชนชาติทั้งสอง ในประวัติศาสตร์ยุคโบราณ การขยายอำนาจ ของเวียดนามส่งผลกระทบต่ออาณาจักรของกัมพูชา นับเป็นปัจจัยเบื้องต้น ของความรู้สึกไม่เป็นมิตรต่อกัน ต่อมาในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ ๒๓ ที่เวียดนามมี อำนาจสูงสุด กัมพูชาตกอยู่ในฐานะกึ่งเมืองขึ้นของเวียดนามเกือบตลอดเวลา เวียดนามถือว่ากัมพูชาเป็น "สมบัติ" ของเวียดนาม ความสงบสุขของประชาชนเขมร เป็นผลมาจากความกรุณาและบารมีของจักรพรรดิเวียดนาม ชาวเขมร เป็นเพียง "ผู้พึ่งบารมี" ของเวียดนามเท่านั้น ในขณะเดียวกัน การที่เวียดนามเข้าไปปกครอง กัมพูชาอยู่ระยะหนึ่งนั้นก็ เป็นบทเรียนสำคัญของชาวเขมรทั่วไป ความหวาดระแวงชาวญวนที่มีอยู่ตั้งแต่โบราณก็เพิ่ม เป็นความหวาดกลัวและเกลียดชังในฐานะที่เป็นชนต่างชาติ ต่างวัฒนธรรมที่พยายามจะกลืนชาติชาวเขมร โดยการบีบบังคับให้ อมรับวัฒนธรรมของ เวียดนามแทนวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเขมร ความรู้สึกเหล่านี้สามารถกระตุ้นให้ชาวเขมรกระทำการรุนแรงต่อชาวญวนในกัมพูชาได้อย่างง่ายดาย ซึ่งก็ถูกนำไปใช้ เป็นเครื่องมือในทางการ เมืองหลายต่อหลายครั้ง

เมื่อศึกษาถึงประวัติศาสตร์ยุคใหม่ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงต่อการกล่าวถึงรูปแบบ ความสัมพันธ์ในอดีตและความเป็นศัตรูของชนชาติทั้งสองได้อีก การศึกษาเฉพาะ ลงไปถึงพรรคคอมมิวนิสต์ เพื่อ เป็นรากฐานสำหรับศึกษา เหตุการณ์ในสมัยรัฐบาล คอมมิวนิสต์ของพล พต ก็ยังพบปัจจัยทั้งสองอยู่อีก แม้ว่าในระยะแรก ๆ จะไม่มีการ วิเคราะห์บทบาทของกันและกันไปในทางร้าย แต่ความขัดแย้งและความไม่พอใจก็มี

ปรากฏให้เห็น ปัญหาส่วนใหญ่อยู่ที่ความไว้วางใจกัน พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาไม่ได้รับการ
 รับรองหรือติดต่อกับพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามเป็นเวลานาน จึงปลัดจากอิทธิพลเวียดนาม
 ร่วมมือกันในต้นทศวรรษ ๒๕๑๐ พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามส่งชาวเขมรที่เข้าไป
 รับการศึกษาจากสถานอภัยกลับ เขาไปช่วยพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์
 กัมพูชามองว่าเป็นการพยายามสร้างฐานอำนาจของ เวียดนามในพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา
 เพื่อสามารถมีอิทธิพลครอบงำพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาในอนาคต การกระทำของพรรค
 คอมมิวนิสต์เวียดนามหลายประการสร้างความไม่พอใจให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาและ
 ทำให้เห็นว่าพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามไม่ไต่ต่องการช่วยให้พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา
 สามารถต่อสู้ปลดแอกกัมพูชาได้สำเร็จ แต่ต่องการให้พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาคอยให้
 พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามเข้าไปช่วย ซึ่งจะเป็นการยอมรับให้อำนาจของ เวียดนาม
 เข้าไปในกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ยังประกอบด้วยการที่เวียดนามย้ายบ่อยครั้งถึง
 การจะมีความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศในอินโดจีน
 ซึ่งมองคล้ายกับการรื้อฟื้นความไฝฝืนในอดีตของ เวียดนามขึ้นมาและสอดคล้องกับความ
 หวาดระแวงว่า เวียดนามกำลังพยายามวางแนวทางสำหรับการเข้าไปครอบครองกัมพูชา
 ในอนาคต ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์ชาตินิยมจึงพยายามชักชวน
 ไม่ให้พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามสามารถขยายอำนาจ เข้าไปในพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา
 และในกัมพูชาได้สำเร็จ ทางด้านพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามก็ติดตามความเคลื่อนไหว
 ของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาด้วยความไม่พอใจที่พยายามชักชวนการดำเนินการในการ
 เรื่องระหว่างประเทศ โดยเฉพาะที่เวียดนามต่องการให้พรรคคอมมิวนิสต์ทั้งสามใน
 อินโดจีนแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อช่วยเป็นพลังต่อรองกับฝ่ายสหรัฐอเมริกา
 และท่าทีของผู้นำส่วนใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาที่เป็นพวกชาตินิยมอย่างรุนแรง
 บางครั้งไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นความเกลียดชัง เวียดนามเท่านั้น แต่ยังแสดงความ
 ต่องการที่จะแย่งชิงดินแดนที่เคยเป็นของกัมพูชากลับคืนจากเวียดนามอีกด้วย ความ
 ไม่ไว้วางใจกันนี้เองที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่ยินยอมโอนอ่อน หรือประนีประนอมในปัญหา
 ต่าง ๆ เพราะเกรงว่าจะทำให้อีกฝ่ายได้รับประโยชน์จากการสูญเสียของตน ผลที่
 เกิดขึ้นจากการมีทัศนะในทางร้ายต่อกันก็คือความก้าวร้าวอย่างรุนแรงและปิดโอกาส
 ที่จะแก้ไขข้อขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยสันติวิธี

การศึกษาความสัมพันธ์ข้างต้นจึงได้ขอสรุปสองประการคือ ประการแรก ความสัมพันธ์ในอดีตระหว่างชาวเขมรกับชาวญวนเป็นสาเหตุพื้นฐานของความไม่พอใจ และความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน และประการที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับ เวียดนาม เป็นสาเหตุสนับสนุนความไม่ไว้วางใจกัน และมีผลต่อมา ถึงการดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวของทั้งสองฝ่ายด้วย

บทบาทของฝรั่งเศสมีส่วนเกี่ยวพันโดยตรงต่อความขัดแย้ง เรื่องชายแดน ระหว่างกัมพูชากับ เวียดนาม โดยการที่เป็นผู้ริเริ่มจัดทำเส้นเขตแดนระหว่าง ประเทศทั้งสองนั้น และยังกำหนดขึ้นด้วยความพอใจของ เจ้าหน้าที่ฝรั่งเศส เพื่อตอบสนอง ความต้องการและผลประโยชน์ของฝรั่งเศสในโคชินจีนฝ่ายเดียว มิได้คำนึงถึงสภาพ ที่เป็นจริงหรือปัจจัยใด ๆ ในท้องถิ่นที่ถูกแบ่งแยกโดยเส้นเขตแดน นอกจากนั้นฝรั่งเศส ก็มีโครงการควบคุมเพื่อให้เส้นเขตแดนมีผลในบังคับอย่างจริงจังอีกด้วย ปัญหา ต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากเส้นเขตแดน เช่น เรื่องประชากรที่อยู่ "ผิดด้าน" ของเส้น เขตแดน เรื่องสิทธิเหนือดินแดนบางส่วน เรื่องความไม่แน่นอนของเส้นเขตแดน และ อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยหลัง ๆ นั้น ล้วนแต่ไม่เกิดขึ้นในสมัยที่ฝรั่งเศสปกครองอยู่แต่อย่างใด เพราะมีอำนาจของฝรั่งเศสกดดันไว้ ส่วนนโยบายอาณานิคมด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับ กัมพูชากับโคชินจีนก็มักจะส่งเสริมความขัดแย้งระหว่างแคว้นทั้งสองในเวลาต่อมาทั้งสิ้น โดยเฉพาะการใช้ชาวญวนเป็นเครื่องมือในการปกครองกัมพูชา การอพยพโยกย้าย ชาวญวนเข้าไปในกัมพูชา การพัฒนาทาง เศรษฐกิจในดินแดนบางส่วนของกัมพูชาแล้ว โอนให้แก่วิทยาลัยโคชินจีนเป็นคน เมื่อฝรั่งเศสถอนตัวออกไปจากอินโดจีน ปัญหาเหล่านี้ไม่อาจ สงบอยู่ต่อไปได้ เพราะเป็นเรื่องของผลประโยชน์แห่งชาติโดยตรง ความขัดแย้ง เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มได้เอกราชและยึดเยื่อตลอดมา ทำให้สรุปได้ว่านโยบายอาณานิคม ของฝรั่งเศสเป็นสาเหตุเบื้องต้นของกรณีพิพาทชายแดนระหว่างกัมพูชากับ เวียดนาม ทั้งในลักษณะของการเริ่มต้นของปัญหาเส้นเขตแดน และการส่งเสริมความขัดแย้ง ในเรื่องต่าง ๆ ให้กว้างขวางมากขึ้น

ลักษณะพิเศษประการหนึ่งของกรณีพิพาทระหว่างกัมพูชา กับ เวียดนาม ในครั้งนี้ คือ เป็นสงครามระหว่างประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์ด้วยกัน ความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างจีน สหภาพโซเวียต กัมพูชา และ เวียดนาม ทำให้สองมหาอำนาจที่ขัดแย้งกันอยู่ เขาสนับสนุนคนละฝ่ายในกรณีพิพาทครั้งนี้ ทั้งที่ศักยภาพในการจะทำสงครามของกัมพูชา กับ เวียดนามนั้นแตกต่างกันมากจนไม่น่าจะเกิดสงครามระหว่างกันได้ แต่บทบาทของมหาอำนาจทั้งสอง โดยเฉพาะการให้การสนับสนุนและการช่วยเหลือทางทหาร ทำให้คูกรณีเกิดความรู้สึกว่าการกำลังถูกคุกคามความมั่นคงอย่างรุนแรง ความขัดแย้งในปัญหาชายแดนจึงได้ลุกลามกลายเป็นสงคราม การมีความรู้สึกถูกคุกคาม เป็นปัจจัยสำคัญที่เกิดจากบทบาทและการวิเคราะห์ของมหาอำนาจทั้งสอง เป็นสำคัญ เพราะต่างก็กำลังแข่งขันกันขยายอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความช่วยเหลือทางการทหารที่จีนให้แก่กัมพูชาตอบสนองความต้องการในด้านการเป็นเครื่อง เรียกร่องผลประโยชน์ที่สูญเสียให้แก่เวียดนามกลับคืนรวมทั้งในด้านการป้องกันการคุกคามจากเวียดนาม ส่วนเวียดนามก็ได้รับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียต เพื่อหยุดยั้งการโจมตีของกัมพูชาเพื่อบีบบังคับให้ยุติข้อพิพาทตามแนวทางของ เวียดนาม เพื่อรวมกัมพูชาเข้าไว้ในอิทธิพล เวียดนามแทนที่จะให้อยู่ใต้อิทธิพลจีน นั่นคือการสนับสนุนของมหาอำนาจ ได้แก่ จีนกับ สหภาพโซเวียต เป็นสาเหตุปัจจุบันของการใช้กำลัง เขาแก้ปัญหาข้อพิพาทระหว่างกัมพูชา กับ เวียดนาม

จากการที่ความหวาดระแวงและความไม่เป็นมิตร เป็นสาเหตุพื้นฐานของกรณีพิพาทครั้งนี้ ผู้นำกัมพูชาวิเคราะห์บทบาทของ เวียดนาม ทั้งในอดีตตลอดมาจนถึงขณะนั้น บนพื้นฐานของความรู้สึกดังกล่าว จึงมีความเชื่อมั่นอย่างมั่นคงว่า เวียดนามมีความปรารถนาอย่างจริงใจที่จะขยายอำนาจ เข้าไปครอบงำกัมพูชา และนำกัมพูชาเข้าไปรวมในสหพันธ์อินโดจีนภายใต้การนำของ เวียดนาม เพื่อที่จะบรรลุความใฝ่ฝันแบบจักรวรรดินิยมที่จะกลืนชาติกัมพูชาทั้งหมดในที่สุด ทางฝ่าย เวียดนาม ก็มีพื้นฐานความคิดเช่นนั้นอยู่ไม่น้อย แต่เป็นความคิดที่เกิดจากความร่วมมืออย่างใกล้ชิดของจีนกับกัมพูชาและการที่จีนกำลังมีปัญหากับเวียดนาม เวียดนาม เห็นว่ากัมพูชา เป็นเครื่องมือของจีนในการก่อกวนเพื่อขัดขวาง

ไม่ให้เวียดนามประสบความสำเร็จในกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะกระบวนการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของเวียดนามภาคใต้ให้เป็นสังคมนิยม ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของจีนในการตัดความช่วยเหลือที่ให้แก่เวียดนาม ยุยงชนกลุ่มน้อยเชื้อสายจีนในเวียดนามให้ต่อต้านนโยบายพัฒนาประเทศของรัฐบาลเวียดนาม รวมทั้งการคุกคามทางทหารในบริเวณชายแดน สำหรับคูพิทาทที่มีความคิดเห็นเช่นนี้ การเจรจาใด ๆ ก็ไม่น่าจะมีความหมาย แต่ข้อเสนอสันติภาพเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อแสดงต่อนานาชาติว่าตนเป็นฝ่ายที่รักสันติ ทั้งสองฝ่ายจึงต่างก็ยื่นข้อเสนอและเงื่อนไขสำหรับการเปิดเจรจาซึ่งอีกฝ่ายไม่อาจยอมรับได้เพื่อเป็นการโจมตีอีกฝ่ายว่าปฏิเสธข้อเสนอ เพราะนิยมสงครามมากกว่าสันติภาพ ซึ่งหมายความว่าทั้งสองฝ่ายไม่อาจที่จะยุติปัญหาด้วยการเจรจาอย่างจริงจัง กระบวนการสันติภาพที่ต่างฝ่ายต่าง เสนอและพูดถึงอยู่เสมอ เป็นเพียงคำพูดและเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อเท่านั้น

เมื่อกรณีพิพาทขยายตัวเป็นสงครามในปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) และตั้งแต่นั้นก่อนที่นานาชาติจะได้รับทราบถึงสถานะสงครามที่เกิดขึ้น กัมพูชาและเวียดนามก็เริ่มดำเนินการทางการทูตเพื่อวางพื้นฐานสำหรับการหาเสียงสนับสนุนในกรณีสงครามชายแดน ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความสิ้นหวังที่จะชักจูงให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมเปลี่ยนท่าทีและนโยบายเกี่ยวกับปัญหาชายแดนและปัญหาอื่น ๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างกัน รวมทั้งการที่ทั้งสองฝ่ายก็ไม่ได้สนใจจริงจังที่จะให้มีการเจรจาเพื่อยุติสงครามครั้งนี้อีกด้วย วัตถุประสงค์ของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อประเทศต่าง ๆ ก็คือ การแสวงหามิตรประเทศเป็นแนวร่วมที่จะประณามฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นผู้ทำลายสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ และเพื่อหาเสียงสนับสนุนและกดดันให้อีกฝ่ายยอมรับการดำเนินการแก้ไขขัดแย้งตามแนวทางของตน สำหรับเป้าหมายของการดำเนินการทางการทูตครั้งนี้เห็นได้ว่ามุ่งที่กลุ่มประเทศอาเซียนเป็นสำคัญ กัมพูชาพยายามชักจูงให้ประเทศอาเซียนเห็นว่าสงครามครั้งนี้มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับความมั่นคงปลอดภัยของประเทศไทยและอาเซียนทั้งหมด ส่วนเวียดนามก็พยายามแสดงออกถึงความรักสันติ ปราศจากความสงบสุขของภูมิภาคและปราศจากความสัมพันธ์อันดีกับทุก ๆ ประเทศบนพื้นฐานของการเคารพและไม่แทรกแซงซึ่งกันและกันและการร่วมมือกันอย่างเสมอภาค โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในระบบ

เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งเป็นการยืนยันท่าทีปรารถนาสันติภาพที่อ้างว่าแสดงต่อ
 กัมพูชาว่าเป็นความรู้สึกที่แท้จริง ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เห็นได้อย่างชัดเจนในช่วง
 ตั้งแต่ครั้งหลังของปี ๒๕๒๐ (ค.ศ. ๑๙๗๗) ถึงต้นปี ๒๕๒๑ (ค.ศ. ๑๙๗๘) ซึ่งก็
 สอดคล้องกันพอดีกับการออกแถลงการณ์ของกัมพูชาเกี่ยวกับสถานะสงครามและการ
 ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนาม ทำให้พอจะมองเห็นวาทกรรมพิพาทและสงคราม
 ชายแดนครั้งนี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการเมือง
 ระหว่างประเทศของกัมพูชาและเวียดนาม

เมื่อใดก็ตามที่ใคร่ครวญแล้วเห็นได้ว่า แม้จะต้องการศึกษาเฉพาะปัญหา
 ชายแดน แต่ขอบเขตของความขัดแย้งก็มีใจจำกัดเฉพาะเรื่องปัญหาชายแดนและการสู้รบ
 บริเวณชายแดนเท่านั้น เพราะยังประกอบด้วยเรื่องอื่น ๆ อีกมากมายและเป็นสาเหตุที่
 แอบแฝงอยู่เบื้องหลังปัญหาชายแดน แต่ก็มีข้อจำกัดมากมายที่เป็นอุปสรรคของการจะศึกษา
 ให้ลึกซึ้งและได้ข้อสรุปที่แน่นอนครบถ้วน และผลที่ได้จากการศึกษานี้ก็เป็นเพียงการ
 คาดคะเนจากข้อมูลที่มีอยู่เท่านั้น ต่อไปในอนาคตอาจจะมีการเปิดเผยข้อมูลบางอย่าง
 เพิ่มเติมอีก ซึ่งอาจจะช่วยยืนยันหรือลดล้างข้อสรุปที่ได้จากการศึกษานี้ก็ได้
 อย่างไรก็ตาม ข้อสรุปเหล่านี้ก็น่าที่จะพอเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับ
 ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชากับเวียดนามและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอินโดจีน
 ต่อไปได้ในอนาคต.